

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ „ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ“

ΧΑΝΙΑ, 1 Φεβρουαρίου 1909 || ΟΡΓΑΝΟΝ ΕΞΗΓΗΡΕΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ || 'Αριθ. 16

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Β'

Είδομεν ἐν τῇ προηγουμένη περικοπῇ τῆς πραγματείας ταύτης, ὅτι αἰτία τῆς κακοδαιμονίας τῆς Γαλλίας (κατὰ συνέπειαν καὶ παντὸς κράτους) μέχρι τῆς ἡττης αὐτῆς κατὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον ἦτο ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ, ἡ ἐπιδιωκομένη ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, ὑπὲρ οὗ εἰργάζοντο ὡς εἰλωτες οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν λαϊκοὶ ὄγκοι. Ἐπίσης εἶδομεν ὅτι ὅπου ἐπεκράτει περισσοτέρα ἀμάθεια, ἐκεῖ ἡ ἐγκληματικότητα, ἡ πενία καὶ ἐν γένει ἡ ἀνθηκότης εὐρίσκοντο εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν. Ὅτι, ὅτε τὰ πνεύματα ἀπελευθερωθέντα τοῦ καταπιέζοντος αὐτὰ ἐφιάλτου ἤρχισαν νὰ σκέπτονται, περὶ τῆς γενικῆς τοῦ λαοῦ καταστάσεως καὶ εὐδαιμονίας, διείδον τὸ φάρμακον κατὰ τῆς κακοδαιμονίας καὶ ἀνθηκότητος ἐν τῇ ὑποχρεωτικῇ πλὴν δωρεὰν ἐκπαίδευσί πᾶντων τῶν πολιτῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὑπελείπετο νῦν νὰ εὕρωσι τὰ ὄργανα δι' ὧν θὰ διέχυνον εἰς τὸν λαὸν τὰ φῶτα τῆς παιδείας καὶ τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. Ὡς ὄργανα τοιαῦτα εἶχον καταδικασθῆ τὰ ὡς τοιαῦτα ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στρατολογούμενα, ἐδέξασθαι δὲ νὰ στρατολογηθῶσι νῦν ἐκ τῶν σπλάγγων τοῦ λαοῦ νέοι ἐκπαιδευόμενοι εἰς εἰδικὰ ἐκπαιδευτήρια (Διδασκαλεῖα). Τὸ πρόγραμμα τῶν φυτωρίων τούτων τῆς ἀναγεννήσεως τῆς νέας γενεᾶς ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῶν σοφῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐφθοδιάζον τοὺς σπουδαστὰς αὐτῶν διὰ τῶν γνώσεων καὶ τῆς μεθόδου δι' ὧν θὰ κατῴρθουν νὰ διαλύσωσι τὰς πλάνας καὶ δεισιδαιμονίας, αἵτινες εἶχον διασπαρῆ ἀπὸ σκοποῦ εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ μεταδώσωσι τὰς χρῆσιμους διὰ τὴν ἀτομικὴν καὶ γενικὴν εὐημερίαν ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ δεξιότητος· μετὰ ταῦτα ἐπάγεται ὁ διάσημος πολιτειολόγος τὰ ἑξῆς:

«Ἄλλ' ἵνα δυνηθῆ ὁ δημοδιδάσκαλος (instituteur de communs) νὰ διδάξῃ πάσας τὰς ἀληθείας περὶ ὧν ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν καὶ καταπολεμήσῃ τὰς πλάνας, τὰς ὁποίας ἀπὸ σκοποῦ πανταχοῦ διέσπειραν, ἀνάγκη νὰ τῷ προμηθεύσωμεν τὰ μέσα, καθιστώντες τὴν θέσιν αὐτοῦ μᾶλλον ἀνεξάρτητον, πρέπει νὰ θέσωμεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὰ ὄργανα καὶ τὰ βιβλία τὰ ἐπιστημονικὰ, τὰ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητα διὰ λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν ὑγιᾶ καὶ καλὴν. Εἶναι ἀνάγκη πρὸ παντὸς ἵνα ὁ δημοδιδάσκαλος

ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας Διευθύνσεως ἢ τοῦ ὑποδιοικητοῦ τῆς δημοσίας Παιδείας καὶ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, τὰ ὁποία ὀφείλουσι νὰ τὸν περιβάλλωσι δι' ὑψηλῆς ἐκτιμήσεως.....

Ὁ δημοδιδάσκαλος εἰς ὃν ἐμπιστευόμεθα τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀγωγὴν τῶν τέκνων ἡμῶν πρέπει νὰ χαίρῃ μεγάλης ἐκτιμήσεως εἰς τὰς κοινότητας, πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως ἡ ἀνωτέρα Διεύθυνσις ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται, τὸν περιβάλλῃ διὰ τῆς ὑψηλῆς τῆς προστασίας καὶ δίδῃ αὐτῇ πρῶτη τὸ παράδειγμα τῆς ἐκτιμήσεως ἣν ἔχει δι' αὐτόν, ἵνα καὶ ὁ ἴδιος λαμβάνῃ συνείδησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἐπισπᾶται διὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν του ἀποστολὴν, χωρὶς ἐν τούτοις τοῦτο νὰ τὸν καταστήσῃ ὑπερήφανον καὶ ἐγωϊστὴν.

Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοδιδασκάλου ὃν ἀποστολὴ ἀφοσιώσεως μᾶλλον ἢ στάδιον κερδοσκοπικὸν πρέπει νὰ ἐκτιμᾶται διὰ τοῦτο περισσότερον ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν. Δὲν ὑπάρχει στάδιον περισσότερον ἄχαρι ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν τῆς νεότητος. Ὁ δημοδιδάσκαλος εὐρίσκεται ἀδιακόπως εἰς ἀγῶνα μετὰ τῶν τὰ μάλα διαφόρων χαρακτηρῶν τῶν μαθητῶν του, οἱ ὁποῖοι εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον εὐάγωγοι ἢ διατεθειμένον διὰ τὴν μελέτην καὶ οἵτινες θέτουσι εἰς δοκιμασίαν τὴν ὑπομονὴν του εἰς πᾶσαν στιγμὴν καὶ εἰς πᾶσαν πρότασιν. Δὲν ὑπάρχει σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εὐρίσκονται μαθηταὶ τινες, οἱ ὁποῖοι φέρουσιν εἰς ἀπελπισίαν τὸν διδάσκαλόν των· οὗτοι εἶναι πρὸ πάντων οἵτινες κηθιστῶσι τὸ ἔργον αὐτοῦ δύσκολον καὶ ἄχαρι.

Κατὰ συνέπειαν ὁ διδάσκαλος ὀφείλει ὄχι μόνον νὰ κέκτηται τὰς γνώσεις, ἃς ἀπαιτεῖ τὸ ἀξίωμα του, ἀλλὰ ὀφείλει πρὸς τούτοις νὰ κέκτηται πολλὰς ἀρετὰς διὰ νὰ τῷ εἶναι δυνατόν νὰ συνεχίσῃ τὰς μερίμνας του εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ καὶ βελτιώσῃ τὰς χειροτέρας φύσεις.

Ἐὰν ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτῶμεν ὅπως ὁ διδάσκαλος εἶναι πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος διὰ νὰ διαπλάσῃ τιμίους πολίτας τὰ τέκνα ἡμῶν, ἔχομεν ἀφ' ἑτέρου τὸ καθῆκον νὰ τὸν ἀνταμείβωμεν, ἐπιζητούντες ὅπως ἡ μισθοδοσία του εἶναι ἀνάλογος τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας ἐκλήθη νὰ ἐπιτελέσῃ εἰς τὴν κοινωσίαν καὶ τῶν κόπων οὓς ὑφίσταται.

Ἴνα ὁ δημοδιδάσκαλος δυνηθῆ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν εὐγενῆ του ἀποστολὴν μετὰ πάσης ἀφοσιώσεως ἥτις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἀγωγὴν τῆς νεότητος, ἀνάγκη νὰ διαθέτῃ ὅλον τὸν χρόνον δι' αὐτὴν εἴτε ἀποκτῶν νέας γνώσεις δι' ἐμβριθοῦς μελέτης, εἴτε ἐργαζόμενος περισσότερον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων, ἅτινα τῷ ἔχουσιν ἐμπιστευθῆ.

Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἀπολύτως νὰ ἔχη μισθὸν ἐπαρκῆ ὥστε νὰ μὴ ἀναγκάζηται νὰ ζῆ-

τῆ συμπλήρωσιν αὐτοῦ εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, ὡς λόγου χάριν γραμματεὺς τῶν δημορχείων κλπ. τὰ ὅποια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰσὶν αἰτία τῆς παραμελήσεως τῶν μελετῶν του.

Ὁ ἐπὶ τοῦ παρόντος μισθὸς τῶν δημοδιδασκάλων εἶναι ἀνεπαρκέστατος· εἶναι ἀνάγκη ἀνευ ἀναβολῆς νὰ ἀναβῆ κατὰ 300 φράγκα ἐτησίως ἐκτὸς τῆς κατοικίας καὶ ἐνὸς κήπου.

Ὁ νόμος τοῦ 1875, ὅστις θὰ τεθῆ ἐν πλήρει ἰσχύει κατὰ τὸ 1880 καὶ ὅστις δίδει τὸ δικαίωμα προσαυξήσεως κατ' ἔτος κατὰ 100 φράγκα καὶ δικαίωμα μεταλλίου ἀργυροῦ, εἶναι μία ἀπαρχὴ βελτιώσεως ἀλλὰ εἶναι ἀνεπαρκής. Ἡ μισθοδοσία πτυχιούχου δημοδιδασκάλου οἰουδήποτε βαθμοῦ δὲν πρέπει νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν 1200 φρ. ἐτησίως ἐκτὸς οἰκίας ἀρμόζοντος καὶ κήπου.

Πρέπει νὰ ἐννοηθῆ καλῶς, ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη αὐξήσεως ἐπὶ πασῶν τῶν κλάσεων δημοδιδασκάλων τοῦ μισθοῦ βαθμῶδον ἀναλόγως τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἐτῶν τῆς ὑπηρεσίας.

Ἡ αὐξησης τοῦ μισθοῦ τῶν δημοδιδασκάλων εἰς ἀνώτερον σημεῖον ἐπιβάλλεται διὰ τοὺς ἑξῆς τρεῖς κυριωτέρους λόγους: Πρῶτον ἕνεκα τῆς γενικῆς ὑπερτιμῆσεως πάντων τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸν βίον· δεύτερον ἵνα ὁ δημοδιδάσκαλος δύναται ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀγοράσῃ τὰ βιβλία, ἅτινα τῶ εἶναι ἀναγκαῖα ἵνα μορφώσῃ μίαν μικρὰν βιβλιοθήκην καὶ νὰ γίνῃ συνδρομητὴς ἐνὸς ἢ δύο ἐβδομαδιαίων περιοδικῶν παιδαγωγικῶν, περιεχόντων καὶ ὑλὴν φιλολογικὴν, ἐπιστημονικὴν, γεωργικὴν καὶ οικονομικὴν, ἐπίσης ἵνα δύναται νὰ λαμβάνῃ ἂν μὴ μίαν τῶν μεγάλων ἐφημερίδων τῆς πρωτεύουσας, τοῦλάχιστον, μίαν τῶν ἐφημερίδων αἰτινες ἐκδίδονται εἰς τὸν Νομὸν ὅπου κατοικεῖ καὶ τέλος ἵνα καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος δύναται νὰ κάμνῃ μικρὰς τινὰς οἰκονομίας: Πάντα ταῦτα εἶναι ὠφέλιμα, ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ τὰ πράξῃ μὲ τὴν σημερινὴν μισθοδοσίαν.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ἀπολύτως καὶ ἀνευ ἀναβολῆς ἢ ἐπιβραδύνσεως νὰ αὐξηθῆ ὁ προὔπ. λογισμὸς τῆς δημοσίας παιδείας εὐρέως ἵνα καταστῆ δυνατόν ὅπως βραδύτερον ἐλαττωθῆ ὁ προὔπολογισμὸς τῆς δικαιοσύνης τῆς ποινικῆς, τῶν φυλακῶν καὶ τῶν κατέργων, διότι ἐξάγεται ἐκ τῆς στατιστικῆς τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ὅτι διὰ τὸ ἔτος 1874, ἦτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα, ἐπὶ 100 καταδικασθέντων 4 εἶχον λάβῃ ἀνωτέραν τινὰ μόρφωσιν, 16 ἐγγνώριζον νὰ ἀναγινώσκωσιν καὶ νὰ γράφωσιν ὁπωσδήποτε καλῶς καὶ 80 δὲν εἶχον τύχην ἢ ἀτελεστάτης κατωτέρας παιδείας ἢ ἦσαν ἐντελῶς ἀγράμματοι. Ἡ στατιστικὴ αὕτη δὲν ἔχει ἀνάγκην σχολίων· οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ὁμιλοῦσιν ἀρκετὰ εὐγλώττως καὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ αὐξησης τῶν ἐξόδων τῆς δημοσίας παιδείας θὰ ἐπανευρεθῆ βραδύτερον ἐπὶ τῶν οἰκονομιῶν αἱ ὅποια θὰ ἐπιτευχθῶσιν ἐπὶ τοῦ προὔπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἡ δημοσία ἠθικὴ θὰ κερδίσῃ ἐκ τούτου καὶ θὰ ἐπιτευχθῆ οὕτω ἐν μέγα κοινωνικὸν ζήτημα. Εἶθε οἱ φίλοι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου νὰ σκεφθῶσιν περὶ τούτου σοβαρῶς ὅτι ὁ πλοῦτος ὁ δημόσιος ἐνὸς ἔθνους εἶναι ἀνάλογος τοῦ πνευματικοῦ πλοῦτου. Ὁφείλομεν λοιπὸν δι' ὄλων τῶν δυνατῶν

μέσων νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν διάχυσιν τῆς Παιδείας καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμεν εἰς τοὺς καθηγητὰς καὶ δημοδιδασκάλους κοινωνικὴν θέσιν ἀνάλογον τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὅποιας προσφέρουσιν εἰς τὰς οἰκογενεῖς καὶ τὸ ἔθνος. Ἐναπόκειται λοιπὸν εἰς τὴν κυβερνήσιν τῆς δημοκρατίας νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ἄδικα τῶν προγενεστέρων κυβερνήσεων.»

Εἰς τὸ ἐπόμενον μία ἐγκύκλιος τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

Ἄντ. Ἰάκ. Τρακάκης

ΕΘΝΙΚΟΙ ΠΑΛΜΟΙ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Κύριε Συντάκτα,

Εἰς τὴν πρόσκλησιν ὑμῶν ἀγράφωτε ἄλλο τι δὲν ἐθεώρησα ἄσκοπον καὶ νῦν ἐστὶ ὅποτε μετὰ τρίμηνον ἤδη πᾶντα τὰ Σχολεῖα ἀπὸ τοῦ μεγκλήτερου μέχρι τοῦ μικροτέρου τούτων ἤνοιξαν τὰς ἑαυτῶν πύλας καὶ οἱ μικροὶ μαθηταί, ἡ γενεὰ αὕτη τῆς κύριον, οἱ προσφιλεῖς τοῦ διδασκάλου σύντροφοι, κκετάρχησαν εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν τάξεις καὶ θέσεις, νῦν ὅποτε ὁ διδασκάλος, ὁ ἀνεμορρωτῆς οὗτος τῶν ἀπλάστων καρδιῶν, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται αἱ τύχαι ὀλοκλήρων γενεῶν, ἐκλήθη ὅπως ἀναλκβῆ τὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ καθήκοντα καὶ ἐκπληρώσῃ τοὺς ἄγαν δυσκόλους ὄρους τοῦ δοθέντος αὐτῷ πολυσπουδᾶστου προγράμματος, νὰ διηκιδιγωγῆσῃ δηλαδὴ τοὺς ἐμπειτεῖθντας αὐτῷ μαθητὰς καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα· νῦν λέγω δὲν θεωρῶ ἄσκοπον καὶ ἄστοχον νὰ σῆς ἀποστείλω ὀλίγα παιδαγωγικὰ σταχυολογήματα, προτιθέμενα πάντως νὰ ὠφελήσωσι τοὺς ἀξιότιμους κ. κ. ἀνχωνώστας τοῦ ἀξιολόγου «Κρητικῆς Ἀστῆρος» τοὺς κκετάρχησμένους νὰ ρίψωσιν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν γραμμῶν ἡμῶν.

Τὸ Σχολεῖον εὐλόγως ἐθεωρήθη περὰ πάντων τῶν παιδαγωγῶν ὡς γυμνάσιον οὐ μόνον διδασκαλίας δηλαδὴ πνευματικῆς ἀνεκπτύξεως ἀλλὰ καὶ ἀνεκτροφῆς τοιοῦτον καὶ τούτου ἕνεκεν ὡς δικαίως ἐπκκολουθήματα τῆς τοικύτης αὐτοῦ εὐγενεὺς ἀποστολῆς πηγάζουσι ταδε ὀφείλει δηλαδὴ τὸ σχολεῖον ἐνισχυόμενον καὶ διὰ τῆς κατ' οἶκον ἀγωγῆς νὰ διδάσκη καὶ ἐθίξῃ τοὺς μαθητὰς του τούτους μετέπειτα πολίτας εἰς τὸ νὰ ἔχωσι τάξιν εἰς τὰ ἔργα των, νὰ δεικνύωσιν εὐγενῆ καὶ ἡμερον συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς τυχόν δεομένους, τῆς ἑαυτῶν βοηθείας ὁμοίους των, νὰ ἀποσкураκίσωσι τὰ τυχόν συναισθήματα τῆς ἀκρασίας, ἀμελείας, ἀγνωμοσύνης καὶ κκετῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἐν γενεῖ νὰ ἀγαπήσωσι, πᾶν εὐγενὲς καὶ ἀγαθόν, τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα, ἀποστρεφόμενοι πᾶν τὸ χθαμαλὸν καὶ ἄθλιον. Τοιαύτης οὔσης τῆς ὑψηλῆς τοῦ Σχολεῖου ἀποστολῆς ἐναπόκειται ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν τινὲς τρόπῳ δύνανται τὰ σχολεῖα νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ μεγάλου αὐτῶν σκοποῦ. Ὅπως ἡ κυρία de Martin ἐρωτηθεῖσά ποτε περὰ τοῦ Ναπολέοντος ποῖον παιδαγωγικὸν σύστημα πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ ἵνα ἀναβλαστῆσῃ πολιτεία ὅπως πρέπει, αὕτη ἀπήνησε πρέπει νὰ γίνωσι πρὸ παντός **καλαὶ** μητέρες ἵνα τὸ τοιοῦτον ἐπιτύχῃ, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐρωτώμενοι, τί πρέπει νὰ ἀποκτηθῆ ἵνα τὸ Σχολεῖον ἐπιτύχῃ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ ἀπαντῶμεν, πρέπει νὰ γίνωσι κκελοὶ διδασκάλοι· καὶ πράγματι οἱ κκελοὶ διδασκάλοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες δύνανται νὰ παρουσιάσωσιν

εἰς τὴν κοινωνίαν ἄνδρας κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατὸν τελείους.

Αἱ ἄνωτέρω λοιπὸν γραμμὴ μὲς γεννῶσι τὸ ἐξῆς πολυσπουδαίωτον θέμα **τις δεόν να εἶναι ὁ διδάσκαλος καὶ δι' ἡμᾶς** τοὺς Ἕλληνας ὁ Ἕλληνας τοιοῦτος. Σπουδαιότατον τὸ θέμα ἵνα λοιπὸν τὸ σχολεῖον ἐπιτύχη τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ, δεόν ὁ διδάσκαλος να εἶναι ὅ,τι θέλωμεν να γίνωσι τὰ τέκνα μὲς, να εἶναι δηλαδὴ ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς εἰς τοὺς μαθητὰς, πρῶτων τῶν ἀρετῶν ἐν αἷς θέλει καὶ ὑποχρεοῦται να ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα μὲς. Καὶ τοῖς μὴ τυχοῦσι παιδείας γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ἐκ φύσεως οἱ ἄνθρωποι καὶ δὴ οἱ παιδὲς περισσότερο πῆσιν δίδουσι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των παρὰ εἰς τὰ ὠτὰ των καὶ ἡ εὐγενὴς παραδειγματικότης ἐν λόγοις καὶ πράξεσι διεγείρει μεγάλως τὸ συναισθημα τοῦ διδασκόμενου πρὸς διάπραξιν εὐγενῶν πράξεων ἢ τὰ ἀπλᾶ καὶ ξηρὰ ληρήματα. Δεόν δὲ να γνωρίζωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου μεγάλην ἐξασκεῖ ἐπίρροην εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν. Ἡ παιδαγωγικὴ, ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη δηλαδὴ ἡ διδασκαλοῦσα πῶς πρέπει να παιδαγωγῶσιν οἱ ἀνακλαμβάνοντες τὸ καθῆκον τοῦτο ἄνδρες, διδάσκει ὅτι οἱ μαθητὰί γίνονται τακτικοὶ εἰς ὅλα καὶ καθ' ὅλα ἐάν τοιοῦτος δηλαδὴ τακτικὸς εἰς ὅλα καὶ καθ' ὅλα εἶναι ὁ διδάσκαλος καὶ φέρεται πρὸς αὐτοὺς ὁμοίως καὶ ὅτι ἀνεπίρρητόν ἐστι καθότι παραδειγματικὸν ἐκ πείρας τυγχάνει ὅτι διδάσκαλοι σκαιοὶ, δύστροποι, ἰσχυρογνώμονες, μὴ ἀγκυπῶντες τὴν τάξιν καὶ ἀκριβεῖαν, ἀμελεῖς εἰς τὸ καθῆκον καὶ σκαιοὶ, ἀποτυγχάνουσιν οὐκ ὀρθῶς, καὶ τακτικᾷ ἔχουσιν ἀφορμὰς να παραπονῶνται κατὰ τῶν μαθητῶν των διὰ τὰ ἴδια ἀξιολύπητα ἐλαττώματα, ἵνα μὴ λοιπὸν συμβαίη τὸ λυπηρὸν τοῦτο ἐπακολούθημα, δεόν ὁ διδάσκαλος να γνωρίζῃ τοὺς λόγους ἐκείνους οὓς ἐξεφρασθῆ ὁ παιδαγωγὸς Dinter ὅτι ἐκ τῶν δέκα πληγῶν τῶν διδομένων ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς τὸν μαθητὴν αἱ ἐννέα ἀνήκουσι εἰς τὸν πρῶτον ὀφείλει λοιπὸν ὁ διδάσκαλος ἵνα μὴ ἐπιρρίπτωνται ἐπ' αὐτοῦ αἱ ἐννέα πληγαί, ἐάν πράγματι θέλῃ να ἐκτελῇ ὅπως πρέπει τὸ καθῆκόν τον, καὶ να ἀνυψωθῇ καταλλήλως ἐν τῇ συνείδησει τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ τὴν παιδαγωγίαν τῶν τέκνων τῆς κοινωνίας, ὅταν εὐρίσκη ἐλαττώματα τινὰ καὶ ἐλλείψεις ἐν τῷ σχολείῳ του να ἐξετάσῃ προτῆτερα πάντων ἐν συνείδησει τὸν ἐκυτόν του, να ἀνευρενᾶ καὶ ἐξελέγγῃ ὁ ἴδιος ἐκτόν, να ἀναζητῇ κατὰ πρῶτον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν τῶν παρατηρηθέντων ἐλαττωμάτων καὶ ἐλλείψεων καὶ τότε εὐρίσκων τὴν πηγὴν ἐξ ἧς πηγάζουσι τὰ ἐλαττώματα καὶ ἐλλείψεις καὶ διορθῶν αὐτὴν τότε λίαν ἐπιτυχῶς θέλει διορθῶσει καὶ τὸ ἔχον ἐλλείψεις σχολεῖόν του καὶ αὐτὸς θέλει ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τῆς μομφῆς τῶν ἐννέα πληγῶν.

Καὶ ταῦτα εἶναι ἀναγκαῖα να γίνωνται διότι κατὰ τὸν Dresterne πολλῶ μῆζονος λόγου ἀξίας τυγχάνει καλὴ διοικήσις σχολείου ἢ καλὴ διδασκαλία ἢ καλὴ δὲ διοικήσις τοῦ σχολείου φαίνεται πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ζήλου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ διευθυντοῦ του δηλαδὴ τοῦ διδασκάλου. Ἴνα δὲ ὁ διδάσκαλος ἔχη ἡσυχον τὴν συνείδησιν του ἐνώπιον τῆς ἐμπιστευθείσης τὴν παιδαγωγίαν τῶν τέκνων τῆς κοινότητος ἐπὶ τῇ εὐόρκῳ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντός του, δεόν να γνωρίζῃ καὶ να φροντίσῃ τὴν φύλαξιν ὄλων τῶν ἐννοουμένων ὑπὸ τὴν βαρυσήμαντον λέξιν **ἀγάπη**. Ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, τὴν Πίστιν, τὴν Πατριδα πρὸς τὸ δίκαιον, πρὸς τοὺς ὁμοίους κ. λ. π. Ἴδου τὸ σπουδαιότερον προσὸν τοῦ ἀληθοῦς διδασκάλου ὁ διδά-

σκαλος δεόν να ὑπεραγαπᾶ τὴν τάξιν ἐν παντί πράγματι να εἶναι δίκαιος ὡς πρὸς τὰς ἀμοιβὰς, τιμωρίας, βαθμοὺς κ. λ. π. πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐξ ἴσου μὴ χριζόμενος οὔτε πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ τραπέζιτου να ἐπαγρυπνᾶ διηνεκῶς ἐπὶ πάντων καὶ να εἶναι συνεπὴς ὁ δάσκαλος πρὸς τὸν ἐκυτόν του, ἐπιμένων μὲ εὐλογον ἐπιμονὴν καὶ σταθερότητα εἰς τὴν τήρησιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ἀπαξ ὑπ' αὐτοῦ δοθέντων παραγγελεμάτων ἢ ἄλλων διαταγῶν. Ὅταν δὲ ὁ διδάσκαλος δὲν ἔχη τὴν ἀπαιτουμένην θέλησιν ἢ δὲν δύναται να διοικῇ τὸ σχολεῖον, τοῦ ὁποῦ τὰ ἡνία τῶ ἐνεπιστεύθησαν, συμφῶνως τοῖς γενικῶς λεγθεῖσι συντελεστικοῖς, τότε τὸ σχολεῖον ἀποτυγχάνει τοῦ ἐνός ἐκ τῶν δύο προορισμῶν του τῆς ἠθικῆς δηλονότι παιδαγωγώσεως καὶ ἔστω βέβαιος ὁ ἀποτυχὼν τούτου διδάσκαλος ὅτι τὸ σχολεῖον, τὸ ὅποσον διευθύνει, θὰ εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει στάδιον ἐξ οὗ θὰ ἐξελθῶσι δοκασίσοφοι τινες νεανῆες καὶ ἐπιτήδειοι διάβολοι.

Ἄλλ' ἡ ῥοσοχὴ τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων δεόν να ἐπιστηθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξῆς ὀλίγων. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέκχθεν ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως ὑπῆρξεν ὁ φορεὺς παντός εὐγενούς καὶ ὑψηλοῦ αἰ ἐπιστήμης, αἰ τέχνης, ἡ φιλοσοφίας, ἡ ποίησις καὶ ἐν γενεῖ πᾶν ὅ,τι συλλαμβάνει ἰδέα ὑψηλὴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνεφάνησαν καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνεπτύχθησαν ἀπαρκαμίλλως ἐνεκεν λοιπῶν τῶν ἐξῶχων του προτερημάτων τὸ Ἑλληνικὸν γένος πάντοτε καὶ ἀδικλείπτως ἀνησυχεῖ ὑπὸ ἔχθρων. Ὁ ἑσάρβαρος τῆς Πρσίας ἀνὰ ἐν τῇ ὑπεροπτικῇ αὐτοῦ δικνοῖα συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅπως μὲ τὰ ἐκτομύρια τοῦ στρατοῦ του καὶ τὰς χιλιάδας τῶν πλοίων του καθυπετάξῃ τὴν μικρὰν Ἑλλάδα.

Ἄλλ' ὁ ἀπειροπληθὴς στρατὸς καὶ στόλος του δὲν συνήτησε μικρὰν Ἑλλάδα ἀλλὰ μεγίστους Ἑλληνας, κακτοπώσαντας αἰσχυρῶς τὰ ἀπειράριθμα ἐκείνα δούλα πλήθη, αἵτινα δίκην ἀγέλης προβάτων διὰ ροσιτωσίων ὠδήγει ὁ ὑπερόπτης ἀναξ, ὁ ἀνγκυσθεῖς ἔπειτα ἀπὸ τὰς τόσας χιλιάδας πλοίων να διαπορευθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν δι' ἐνός καὶ μόνον πλοιαρίου.

Ἡ ἱστορία τοῦ ἔθνους μὲς βρῆται πολέμων γενομένων ἐνεκα τῆς ἀντιζηλίας τῶν ἄλλων ἔθνων πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, τοὺς Ἑλληνας, Μετὰ τὸν ἑσάρβαρον περσικὸν λαὸν καὶ ἄλλοι ἐπέρχονται ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, λαβόντες ἀρκετὰ διδάγματα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἰκανότητος αὐτῶν. Ὅταν ἡ Ρώμη καθυπετάξῃ τὴν Ἑλλάδα μέγα θζύμα ἐτελείσθη ἐν αὐτῇ τῇ δουλείᾳ. Ἐάν οἱ Ρωμαῖοι καθυπετάξον τοὺς Ἑλληνας χωρογραφικῶς, οἱ Ἑλληνας ἐκυριαρχήσαν τῶν Ρωμαίων πνευματικῶς καὶ μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν ἐξ αὐτῆς τῆς δουλείας τῇ βοηθείᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναβλάστανει ἡ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου ἢ ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη ὑπερασπίσασα δίκην ἀπορρήτου τείχους τὴν ἀγνώμονα Εὐρώπην, τὴν κινήσαν τὴν πτέρναν ἀντὶ βλέμματος συμπαθείας κατὰ τῆς εὐεργετίας. Ὁ Ἑλληνισμὸς φαίνεται ὅτι ἦτο προγεγραμμένον καὶ ἐν ἔτι ποτήριον πικριῶν καὶ βασιάνων να γευθῆ Ἡ 29 Μαΐου 1453 ἰδοῦ ἐξημερώνει καὶ ὁ ἔσχατος αὐτοκράτωρ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους φαίνεται πολεμῶν ὡς ὁ ἔσχατος στρατιώτης καὶ τὸ χάσμα καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν πανελλήνων βεβηλοῦται καὶ τὸ γένος πίπτει ὑπὸ τὸ ὀλοσκοτεινὸν πέπλον τῆς τετρακοσιοτοῦς μαύρης δουλείας. Τὶ ἐγένετο κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀδυνατεῖ καὶ ἡ σκληροτέρα καρδία καὶ γραφίς να περιγράψῃ, μόνον ἡ φράσις «Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τοὺς Τούρκους» εἶναι ἀρκετὴ νομίζω να δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Ἄλλ' ἡ θεία Πρόνοια καμ-

φθεῖσα φαίνεται ἀπὸ τὰς σπαραξικαρδίους δεήσεις τῶν διανοπαθούτων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν ἠτοιμάσθη κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1821 λαμπρὸν ἥλιον, καταγλιόσεντα τὴν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς μαύρης δουλείας κοιτομένην δόλιαν πεπτειδὴ Ἑπτὰ ἀλόκληρα χρόνικ ἐπολέμου εἰς πρὸς ἑκατὸν, ἀσπλος πρὸς ἐνόπλους, πλοίαρικ πρὸς τεράστια σκάφη καὶ ἐνὶ λόγῳ μετὰ ἀληθῆ γιγαντομαχίαν κατωρθώθη μὴ μικρὰ γωνία τῆς ὅλης ἑλληνικῆς γῆς νὰ ἀναπνεύσῃ τὴν ζειδωρον αὔραν τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μέχρις ἐδῶ δὲν τελειώνει ἡ σελὶς ἢ νηνοῖσαν οἱ γιγαντομάχοι τοῦ 21, ἐναπόκειται ἡμῖν ἐτι ἀρκετὸν μέρος πρὸς συμπλήρωσιν αἱ πλείστα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν σιενάζουσιν ὑπὸ τὸ αἰμοσταγῆς τουρκικὸν πέλημα, εἰς τὸ ὄραϊον τῶν Κρητῶν ἔργον οἱ μεγάλοι τῆς γῆς ἐνσπείρουσι ζιγάνια, ἐπωφελοῦμαι φαίνεται ἐκτοῦ ἀναστάσανε καὶ βασιλευε, ἡ Κύπρος ὑποφέρει ἐτι ὑπὸ τὸν Βρετανικὸν λείοντα, ἡ Σῆμος δεινοπαθεῖ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ φαλτου καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι ὑριστάντη ἐτι τῶν εὐκόλως νοουμένων κακῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν. Ἄλλ' εἰς τὰς λέξεις μου ταύτας νομίζω ὅτι ἀκούω τινα τῶν ἀναγνωστῶν νὰ ψιθυρίζῃ ὅτι ἀνεκνήρυχθη Σύνταγμα ἐν τῇ τῆως ἀπολυταρχικῶς διοικουμένη Τουρκίᾳ καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ τῶν ἄλλων λαῶν θὰ συμβῆτο ἀδελφικῶς. Μὴ πλανώμεθα κύριοι. Καὶ ἐὰν ἀνεκνήρυχθη τὸ Σύνταγμα καὶ ἐδόθησαν Πλατωνικαὶ φροῦδα ὑποσχέσεις περὶ ἰσότητος, ἐλευθερίας, δικαιοσύνης κ.λ.π. τὰ πάντα εἶναι ἀπλὰ ὑποσχέσεις. Ἐν τῇ γειτονικῇ χῶρᾳ πάντοτε ὁ ἑλληνισμὸς θὰ θεωρεῖται ὁ στόχος τῶν κοινῶν αὐτῶν διχθέσεων. Εὐχομαι τὸ σύνταγμα νὰ εἰδοκιμήσῃ ἀλλὰ μοῦ φαίνεται καὶ ἐὰν εἰδοκιμήσῃ ὅτι ἡ φωτιὰ καὶ τὸ νερὸ οὐδέποτε συζῶσιν. Τότε μόνον ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν χωρῶν ἐκείνων θὰ ἀναπνεύσῃ τὰς ζειδωρους τῆς ἐλευθερίας αὔρας, ὅταν ὁ μαρμαρωμένος βασιλεὺς ἀναστήθῃ καὶ τελειώσῃ ἡ κομμένη Λειτουργίαν.

Αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι γραμμαὶ φαίνονται ὅτι εἶναι ἐκτός τοῦ θέματος καὶ ὅμως ἔτι διότι ἐν αὐταῖς ἀναφίνεται τὸ παιδωγωγικὸν πρὸς τοὺς ἑλληνας διδασκάλους σκληρισμὸς «ἑλληνας διδασκαλοὶ ὡς τοιοῦτοι φέρετε μεγίστην ὑποχρέωσιν καὶ πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν πετρίδα, ἡ Ἑλληνικὴ πετρίτις» «πατέρας καὶ μητέρας κ.λ.π. γλυκύτερα καὶ ἡ πίστις, ἡ Ὀρθοδοξία, τὸ ὀρθότερον δηλωτικὸν τῆς πρὸς τὸν μόνον καὶ ἀληθῆ Θεὸν ἀφοσιώσεως καὶ λατρείας εἰς ὅμῃς τοὺς διδασκάλους ἀναθέτουσι τὴν μεγάλην φροντίδα, νὰ διδασκαλοῦσθε τὸς ἑλληνοπαιδίας οὕτως ὥστε ἡ ψυχὴ καὶ ἡ διάνοια αὐτῶν νὰ εἶναι πάντοτε ἐστραμμένη πρὸς τὸν Γολγοθᾶν καὶ τὸν Πικρηνῶνα. Εἰς σῆς ὡ σκαπανεῖς τῆς μεγάλης ιδέας ἀνατίθεται ἡ μεγάλη φροντίς νὰ καλλιεργήσθε τὸ καταλλήλον ἔδαφος, ὅπως τελεσφόρως σπαρῆ ὁ θεὸς τῆς ἐλευθερίας σπόρος καὶ δινηθῆ ὁ ὕψ' ἡμῶν δικαίωσι γωγούμενος λαὸς νὰ ἐπικνηφῆ τὸ χαρμα καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν πανελλήνων ὡς καὶ τὰ νλοια στελεχη τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ δένδρου εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἐν τῷ Πικρηνῶνι ἔδρουούσης γλυκεῖς Μητρὸς καὶ ὄλοιο αἱ πανελλήνες ἐν χορῷ μετὰ τοῦ κρυμμένου πεπτα, τελειώσωσι τὴν ἡμιτελῆ λειτουργίαν, ἀναπέμποντες ἐνδομύχους εὐχὰς τῷ Πλάστῃ καὶ τεθῆ ἐνδόξως ἡ γαλαξία σημαία τοῦ Σταυροῦ ἢ εἰς τὰς πτυχὰς τῆς κρύπτουσα μύρια εὐγενῆ ὄνειρα ἐκεῖ ἐνθα ἀδόξως ὑφούττι ἡ αἰμοβχαρῆς σημαία τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς Πιτριδος».

Ἐν Πύλα Κύπρου Ἰανουάριος 1909

Κωνστ. Χριστοφίδης

ΜΙΚΡΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐπὶ τῇ σχολικῇ ἑορτῇ τῶν τριῶν Ἱερρχῶν οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων σύσσωμοι μετέβησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐν αὐτῇ μετὰ τὴν λειτουργίαν τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ἐν Χανίοις μὲν ὁ κ. Ἀγ. Νικολάκης, ἐν Ἡρακλείῳ δὲ ὁ κ. Τιμ. Βενέρης, ἀμφοτέρωι καθηγηταὶ τῶν Ἱερῶν μαθημάτων.

—Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἐφηροῦσθη καὶ ἐν Κρήτῃ τὸ ἑλληνοκὸν ἐορτολόγιον τῶν σχολείων καὶ ὁ Νόμος περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῆς γυμναστικῆς ὡς ἐν Ἑλλάδι.

—Τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχυρὸν σύστημα τῶν ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν κατὰ χειμῶνα καὶ θέρος κατηργήθη καὶ ἀντ' αὐτοῦ εἰσήχθησαν τρίμηνοι διαγωνισμοί, γιγόμενοι ὁμῶς ὡς αἱ μέχρι τοῦδε χειμεριναὶ ἐξετάσεις ὅπερ δὲν εἶναι ὀρθόν ὡς ἄλλοτε θὰ εἴπωμεν.

—Ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητῆς κ. Α. Γιάνναρις ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον περὶ ἱερρχίας ἐν τοῖς σχολείοις.

—Κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τὰ σχολεῖα Χανίων ἐκλείσαν ἐπὶ 10 ἡμέρας ἕνεκα τῆς ὀστρακίας, ἣτις ἐνέσκηψεν κατ' αὐτάς.

—Προκειμένου νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν τουρκικὴν βουλήν νομοσχέδιον περὶ Παιδείας ὁ ἀρμοδίος ὑπουργὸς ἐδήλωκεν εἰς τὸν Κεπουκεχαγιαῖν τῶν Πατριαρχείων ὅτι καλὸν θεωρεῖ νὰ ὁμιλήσῃ ἀνεπισήμως μετὰ τινος ὁμογενοῦς περὶ τῶν διεπόντων τὰ Ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια συστημάτων. Ὑπὸ τῶν δύο διοικητικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας σωματίων ἡ ἐκλογή τοῦ καταλλήλου προσώπου ἀφῆθη εἰς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἶκον Πατριάρχην.

—Πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τοῦ περὶ στρατολογίας τῶν χριστιανῶν κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Κυζίκου καὶ Διδυμοτείχου ὡς καὶ τῶν Συμβούλων κ. Ι. Χατζοπούλου καὶ Π. Καρθεοδωρῆ.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Πάντες ἐνθυμοῦνται ἐν Κρήτῃ τὸν κ. Giuseppe Gerola, ὅστις ἐκπληρῶν ἀποστολὴν τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἰνστιτούτου περιήλθεν ἐπὶ διετίαν τὴν Κρήτην [1900—1902] πρὸς ἐξηρένησιν καὶ περιγραφὴν τῶν ἐν Κρήτῃ σωζομένων μνησίων τῶν χρόνων τῆς Βενετοκρατίας. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους (Monumenti Veneti nell' Isola di Creta) ἐν Βενετίᾳ, ὧν ὁ δεῦτερος τελευταίως εἶδε τὸ φῶς. Τὸ βιβλίον εἶναι πολυτίμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τῆς Βενετοκρατίας, διότι ἡ τέχνη καθ' ὅλου ἐν πάτῃ περιόδῳ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἱστορίας λαοῦ τινος ὡς ἀντανακλώσα μυστὶς ἐπόψεις τοῦ βίου αὐτοῦ πλὴν δὲ τούτου ὁ συγγραφεὺς δὲν ἠδύνατο, περιγράφων καὶ κρίνων μνημεία τέχνης, νὰ μὴ εἰσέλθῃ καὶ εἰς ἱστορικὰς μελέτας τῶν αὐτῶν χρόνων. οὕτω δὲ προσφυγὼν εἰς τὰ Βενετικά ἀρχεῖα ἠρύσθη ἐκείθεν νέας πηγὰς τῆς κρητ. ἱστορίας.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ναῶν, οὓς εἶχεν ἡ Κρήτη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οὕτω τὸ Ἡρακλείον εἶχεν 108, τὰ Χανία 30, τὸ Ρέθυμον 36 τῶ 1636 ὑπῆρχον καθ' ὅλην τὴν νῆσον 376 μοναὶ, σύμπαρ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνὰ τὴν νῆσον ἐκκλησιῶν καὶ ἐκκλησιδίων σώων ἦ ἐν ἐρείψει ἀνέρχεται εἰς 5 χιλ. Καὶ ἄλλην σπουδαίαν καὶ ἀνελπιστον ἀποκάλυψιν παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γερόλα διαφωτίζουσαν τὰ τοῦ κρητικοῦ ἐνδύματος ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου. Ἐν πολλοῖς δηλ. ναοῖς κατὰ τὴν τότε συνθησαν ἀπεικονίζοντο οἱ κτισταὶ τῶν ναῶν μόνον ἢ μετὰ τῆς συζύγου, τῶν τέκνων ἢ ἄλλων συμμετόχων τῆς ἀφιέρωσεως διαφοροτρόπως ἰστάμενοι καὶ ποικιλώτατα ἐνδεδυμένοι τοιαύτας προσωπογραφίας ἀνεῦρεν ὁ συγγραφεὺς 138, ὧν 60 ἀναπαρέστησεν εἰς ἐγγράμμους πίνακας, ἀναφέρει δὲ ὡς παράδειγμα ἐξαιρέτου τέχνης τὴν μορφήν τοῦ ἱερέως Γεωργίου Βαρούχα ἐν τῇ Παναγίᾳ τοῦ Ἡρακλείου.